

Seras Edvardas Evansas Evans-Pritchardas (1902.09.21–1973.09.11) – vienas žymiausių XX a. britų antropologų, nuo 1946 ligi 1970 metų – socialinės antropologijos profesorius Oksforde. Pirmojoje XX a. pusėje atliko reikšmingų lauko tyrimų Pietų Sudane, nuerų gentyje, kuriais remdamasis paskui parašė klasika tapusių socialinės antropologijos darbų. Mūsų skaitytojui siūlome straipsnį apie nuerų Dievybės sampratą, pamokantį tuo, kad verčia iš naujo (nors ir po gero pusšimčio metų!) ir iš pagrindų peržiūrėti animizmą, politeizmo–monoteizmo priešpriešą (santykį tarp Dievo ir dievų), į dangų pasitraukusio *deus otiosus* problemą, gamtos garbinimą ir kitas sužiedėjusias religijotyros dogmas, kuriomis iki šiol springsta tūlas baltų dvasinės tradicijos tyrimas. Galima nebent paabejoti autoriaus užsispyrimu visų religinių vaizdinių paaiškinimo ieškoti socialinėje struktūroje, bet ir jis, tasai užsispyrimas, tėra lygstamas (galimas daiktas, duoklė autoriaus laikmečio ir aplinkos akademinėi konjunktūrai), nes ir pats autorius straipsnio pabaigoje jei ne visai jo išsižada, tai pabrėžia sąlygiškumą. Įdėmiam skaitytojui tad juoba niekas nekliudo pasidaryti savo išvadas.

Nuerų dvasios samprata jų socialinės struktūros atžvilgiu

Sir Edward Evan EVANS-PRITCHARD

Jau esu paskelbęs keletą straipsnių, įvairiais atžvilgiais nagrinėjančių nuerų sąvoką *kwoth* „dvasia“. Šio straipsnio tikslas – susieti šią sąvoką su socialine sistema, kurią šiek tiek jau aptariau nuerams skirtame savo dvitomyje.

Minėtuose straipsniuose atskirai esu aptaręs įvairias dvasias, apie kurias kalba nuerai. Kai kurios iš jų laikomos viršutinėmis dvasiomis: tai *Kwoth a nhial* „Dvasia, esanti danguje“, kurią aš kartais tiesiog įvardiju Dievu; *kuth dwanga* „oro dvasios“; ir dvasios, kurios atsirado persimainius žaibo nutrenktųjų sieloms, *col wic*. Visos kitos laikomos apatinėmis dvasiomis: tai toteminės dvasios; gamtos dvasios (*bieli*); ir fetišai (*kulangni*). Nors kiekviena iš jų gali būti pavadinta ir tiesiog žodžiu *kwoth* „dvasia“.

Akivaizdu, kad nuerai skiria įvairias dvasias. Jie skirsto jas į mano minėtas rūšis ir porūšius. Kai kurios iš jų turi asmenvardžius ar pasižymi kitais išskirtiniais požymiais bei sąsajomis. Jos skirstomos pagal kilmę ir pagal vietą erdvėje. Priklausomai nuo aplinkybių, nuerai aukoja vienai ar kitai atskirai dvasiai. Daugelis dvasių laikomos esančiomis svetimos kilmės, ir tuomet kalbama apie jų kilmės vietą bei laiką, kai nuerai jas perėmė. Taigi akivaizdu, kad mes čia turime reikalą su keletu skirtingų sampratų. Antra vertus, lygiai taip pat akivaizdu, kad turime reikalą su viena ir ta pačia samprata, nes visos dvasios, būdamos *kwoth*, yra tos pat prigimties

būtybės. Su šia vienybės įvairovėje problema mes susiduriame tirdami ne tik nuerų, bet ir daugelį kitų religijų, ir ne tik primityvių, bet ir Senovės Egipto, ankstyvąją semitų, senovės kinų, taip pat graikų bei lotynų.

Reikšmių, skirtinguose kontekstuose priskiriamų žodžiui *kwoth*, įvairovė ir tai, kaip lengvai nuerai pereina nuo vienos prie kitos, netgi tų pat apeigų metu, pri-trenkia. Tačiau patys nuerai dėl to visai nesutrunka, nes sąvokų pinklės, kuriose susipainiojame mes, iškyla tik tuomet, kai imamės analizuoti ir sisteminti nuerų religinę mintį; patirties lygmenų jų nėra. Netgi aš pats, gyvendamas su nuerais ir mąstydamas jų žodžiais bei kategorijomis, niekuomet nepatyrčiau jokių sunkumų, bent iš tolo panašių į tuos, su kuriais susidūriau rašydamas šį straipsnį. Ir pati ši problema prieš mane iški-lo ne tuomet, o kaip tik dabar. Regis, aš lygiai taip pat lengvai pereidavau pirmyn ir atgal nuo reikšmės prie reikšmės, nuo bendrybės prie atskirybės, kaip tai daro nuerai, nė kiek nesijausdamas mintyse prarandąs ko-ordinaciją, ar kad reikėtų ypatingai pasistengti kažką suprasti. Tik dabar aš jaučiuosi sutrikęs, kai nuerų są-vokas turiu išversti į anglų kalbą ir susieti jas tarpusa-vyje taip, kad jos, kaip visuma, ne tik turėtų prasmę angliškai kalbančiam žmogui, bet ir, kiek tai įmano-ma, tą pačią prasmę, kokią jos turi nuerui. O tai gali-ma padaryti tik abstrakčios analizės būdu, ir būtent ėmusis tokios analizės, iškyla sunkumų.

Būtų beprasmiška leisti į *kwoth* sampratos santykio su socialine struktūra aptarimą, prieš tai nepaaiškinus, kad nuerai šį žodį vartoja ir platesne, ir siauresne reikšme, vadindami juo ir Dvasią apskritai, ir vieną ar kitą dvasią; kitaip sakant, ir bendriausia, visa apimančia prasme, ir kalbėdami apie kokią nors atskirą dvasią (kaip skirtingą nuo kitų dvasių). Kai nuerai kalba pirmąja, bendra prasme, jie turi omeny Dvasią kaip vienatinę, visų jos skirtingų apraiškų vienybėje, ir kai šis žodis pavartojamas šia bendrąja prasme, jį tinkamiausia būtų versti „Dievas“. Kai nuerai meldžiasi Dievui ar kalba apie Dievą, tuo metu dažnai pakeldami akis į dangų, jie kreipiasi į jį tiesiog šiuo bendru terminu *Kwoth* „Dvasia“ ir paprastai papildomai nebeduria „kuri yra danguje“. Nors gali jie nusakyti jį ir konkrečiau, kaip „Dvasia, kuri yra danguje“, arba kaip „mūsų tėvas“, arba „visatos kūrėjas“, šitaip pabrėždami vieną ar kitą dievybės požymį, kaip kad ir mes kartais kalbame tiesiog apie Dievą, o kartais apie jį kaip apie mūsų „tėvą, kuris yra danguje“, „kūrėją“ ir t.t. Taigi *Kwoth* bedrąja prasme ir *Kwoth a nhial* yra lygiavertės sąvokos, žyminčios vieną ir tą patį turinį. Kita vertus, žodžiu *kwoth* gali būti pavadinta ir kokia nors atskira dvasinė būtybė, kaip kad oro dvasia, toteminė dvasia ir kt., tos atskiros dvasios nėra neįvardijant jos vardu, bet pagal kontekstą suprantant, kad kalbama būtent apie ją. Pavyzdžiui, kalbėdami apie „liūto dvasią“, kaip vieną iš paveldėjimo kilčių, jie gali pasakyti *e kwothdien* „tai jų dvasia“. Panašiai, nepatikslindami, kokią dvasią turi omeny, jie kalba apie *gwan kwoth*, dvasios savininką, arba *yang kwoth*, dvasiai paskirtą karvę. Kas žino aplinkybes, supras, apie kokią atskirą dvasią kalbama.

Kai kalba patys nuerai, retai iškyla sunkumų nustatant, kuria prasme, bendra ar atskira, pavartotas žodis *kwoth*, tačiau jei man nuerų žodį *kwoth* arba mūsų šį „dvasia“ šiuo atveju reikėtų vartoti be papildomų prasmės patikslinimų, tikrai prasidėtų painiava. Todėl norint išlaikyti nuerų daromą skirtumą, man tenka sakyti „Dievas“ arba „Dvasia“, destis kas labiau tinka pagal kontekstą, pirmuoju atveju ir „dvasia“, „toji dvasia“, „dvasios“ ar panašiai antruoju. Tai pagelbės mums ir kalbant apie atskiras dvasias kaip vieno Dievo, arba vienos Dvasios, pavidalus, apraiškas ar atspindžius tam tikros veiklos, įvykių, asmenų ar grupių atžvilgiu, nes būtent šitaip nuerai savo dvasias ir supranta. Tai toliau ir ketinu parodyti.

Nuerų religijos keblumas kaip tik tas, kad jeigu ir Dievas yra *Kwoth*, ir kiekviena jo atskira apraiška yra *kwoth*, tai nuerai, kalbėdami apie kurią nors iš atskirų apraiškų, tuo pat metu savaime kalba ir apie Dievą, tik apie Dievą, suvokiamą atitinkamu atskiru atžvil-

giu. Užtat kai jie sako „jo dvasia“ arba „jų dvasia“, jie kalba apie Dievą to atskiro asmens ar tos atskiros socialinės grupės atžvilgiu. Kitaip sakant, „Dvasia“ ir „dvasia“ nėra viena kitą išskiriančios sąvokos. Geriau tokį požiūrį suprasime, jei Dvasią įsivaizduosime, o nuerai taip ir daro, „kaip orą“, nes „apskritai oras“ ir „koks nors oras“ nėra skirtingi dalykai. Taigi, viena vertus, galime pasakyti, kad bet kuri atskira dvasia yra Dievas, o kita vertus, kad Dievas yra bet kuri atskira dvasia. Nes jis – tai visos dvasios Dvasios vienybėje.

Kad skirtingas nuerų dvasines būtybes reikia suprasti kaip vieno Dievo socialinius dėmenis, bus aiškiau, pateikus keletą gyvų pavyzdžių. Todėl aš paprasčiausiai papasakosiu, labai trumpai ir tik tiek, kiek įvykiai tiesiogiai liečia kalbamuosius dalykus, kas nutiko per vienas nuerų apeigas. Turiu dėl to iš anksto kai ką paaiškinti. Nuerai skiria tris pagrindines atsakomybės už žmogžudystę rūšis: *thung*, tiesiog nužudymas, dažnai apibūdinamas kaip *thung muot*, nužudymas ietimi, nes ietis yra dažniausiai pavartojamas ginklas; *nin diet*, atidėtas nužudymas; ir *thung yika*, žmonos mirtis per pirmąjį gimdymą, už kurią atsakingas yra jos vyras. Apeigos, kurias ketinu papasakoti, susijusios su antrąja žmogžudystės rūšimi. Tuo atveju, kai žmogus buvo sužeistas ir pasveiko, tačiau mirė keletą mėnesių ar net metų po to, jo mirties priežastimi gali būti laikoma toji žaizda, ir iš kaltininko mėginama išieškoti kompensacija už žmogžudystę. Kraujo kerštas tokiomis aplinkybėmis vargiai prasi-veržia, nes nužudymas paprastai laikomas netyčiniu, ir nuo priežasties ligi padarinio, šiaip ar taip, praėjo daug laiko. Užtat ir galvijų reikalaujama kur kas mažiau nei atviro nužudymo atveju – maždaug apie dvidešimt galvų, nors skaičius skirtingose nuerų krašto vietose svyruoja ir, matyt, visur sulygstamas derybomis tarp šalių, iš kurių abi paprastai siekia kuo greitesnės taikos. Apeigose, kuriose man teko dalyvauti, nuerų krašto vakaruose, kombinuotai buvo atliekami pirmasis ir paskutinis paprastos žmogžudystės atvejui numatyti ritualai, žudiką apvalant nuo kraujo ir tuo pat metu nurimdant šalis, ir tai buvo padaryta tik išsireikalavus dalį kompensacijos galvijų.

Apeigos buvo atliekamos todėl, kad vyriškis iš džikulų klanų prieš kelerius metus žeberklu, „žvejojama ietimi“, sužeidė vyriškį iš lualų klanų, ir pastarasis ką tik pasimirė. Tai, kad jis buvo sužeistas būtent „žvejojama ietimi“, yra svarbu, nes tarp vakarų nuerų už nužudymą žeberklu arba kuoka mokama mažesnė kompensacija nei kovine ietimi, kuri iš tikrųjų yra daug pavojingesnė gyvybei. Be paties žudiko, apeigose nedalyvavo nė vienas džikulas: apeigose jam atstovavo įprasti džikulų sąjungininkai – nguolų

giminės atstovai, kurių gyvenvietėje apeigos ir buvo atliekamos. Nedalyvaujant džikulams ir apeigas atliekant trečiosios šalies gyvenvietėje, lualus buvo galima daug lengviau numaldyti.

Išgėrus kažkiek alaus – užtikrintas ženklas, kad susitaikymas įvyks, – aplinkui saulėkaitoje žmonės susėdo stebėti bylos. Karštis buvo toks, jog berniukams vis liepdavo pamėžti ant žemės šviežio galvijų mėšlo, kad derybininkai galėtų įsistoti į jį atsivėsinti pėdas. Vienas iš jų sykį nutraukė savo kalbą ir kreipėsi į *Kwoth*, prašydamas atsiųsti atgaivai lietu, ir kai galiausiai pasipylė liūtis, padariusi galą bylai, ji buvo palaikyta atsakymu į jo prašymą. Apeigos prasidėjo aukai skirto veršio kastravimu. Vyriškis nguolas įbedė kraalio [kaimelio] viduryje stiebą ir pririšo prie jo veršį, ir apeigos dalyviai jo nugarą ėmė barstyti peleinais, taip jį pašventindami. Tuomet po vieną iš lualų bei ngualų vyrų ir kartu su leopardo kailio žyniu iš keunjangų kilties (vyraujančios šiose apylinkėse, kur buvo įsikūrę visų kalbamų giminių kaimai) pradėjo ilgai, apie tris valandas, trukusias invocacijas. Perpasakosiu tik pačią jų esmę, nes visa kita mažai tesusiję su tuo, kas mums čia rūpi.

Kiekvienas kalbėtojas pradėjo savo pasisakymą susukdamas savo klano ieties vardą. Savo kalbą kiekvienas sakė vaikščiodamas pirmyn atgal po kraalį ir mojuodamas ietimi. Kalbos daugiausia buvo skirtos klausytojams, kurie savo ruožtu įsitraukdavo į ilgus ginčus su kalbėtoju, pratęsiamus tarpusavyje. Tačiau pačiame jų šurmuly kalbėtojas dažnai vienu ar kitu vardu kreipdavosi į *Kwoth* ir vis aiškindavo Dvasiai aplinkybes, privertusias žmones susiburti.

Lualų atstovas, kalbėjęs pirmas, be *Kwoth* „Dvasios“ ir *Kwoth a nhial* „Dvasios, kuri yra danguje“, kreipėsi ir į *kwoth wecda*, *kwoth ngopna*, „mūsų namų (arba bendruomenės, pažodžiui – gyvulių stovyklos) dvasią, mūsų figmedžio dvasią“ (figmedis – jo kilties totemas). Savo kalbą jis pradėjo ilgu pasakojimu apie žmogaus, atsakingo už mirtį, kilties istoriją, kaskart primindamas ankstesnius ginčus ir pagrasindamas, kad jeigu džikulai ar nguolai kada nors vėl susikautų su jo žmonėmis, tai lualai išnaikintų juos visus, taip pat primindamas visus įvykius, kurie atvedė prie to kivirčo, kuriame mirusysis buvo sužeistas, ir galvijus, kurie buvo sumokėti ar pažadėti kaip kompensacija už nužudymą, ir tuos, kurių dar reikalaujama. Be kita ko, jis dar apkaltino nguolus užkasus gyvą jautį kartu su kažkokiais karoliais ir ietimi, taip siekiant užmušti lualą magiškai, o tai sukėlė audringus prieštaravimus, kurių metu nguolų pusė atsikirto, esą patys lualai, trokšdami jų mirties, tvarte yra užkasę gyvą šunį (nesu tikras, ar tokie dalykai išvis kada nors buvo iš tiesų daromi).

Tuomet gana padriką kalbą pasakė nguolų atstovas. Jis dažnai minėjo *Kwoth*, nors, kiek girdėjau, nepridurdamas jokių patikslinančių epitetų. Jo pagrindinė mintis buvo ta, kad džikulai turi sumokėti kompensaciją galvijais už nužudytąjį, ir jeigu lualai vėl pradeda ginčą nuo pradžių, tai tuo blogiau jiems patiems, nes džikulai, jei vėl būtų prieita prie kovos, yra pajėgūs už save pastovėti. Paskui jis trumpai papasakojo visą reikalo istoriją iš džikulų pusės, kuri sukėlė pasipriešinimą tarp dalyvių lualų. Šiose kalbose visos skriaudos, tiek tikros, tiek įsivaizduojamos, išsakomos viešai, nes tokių susirinkimų taisyklė yra ta, kad visa, ką žmogus turi savo širdyje prieš kitus, turi būti išsakyta, nepasiliekant nė menkiausios slaptos nuoskaudos. Ir anaipol ne tam, kad sukomplikuotų reikalą ar įžeibtų aistras.

Galusiai atsistojo ir prabilo leopardo kailio žynys, kurio funkcija buvo apvalyti mirties kaltininką bei atlikti ritualus, turinčius nutraukti kraujo kerštą arba jo išvengti. Savo kalboje jis, be *Kwoth* ir *Kwoth a nhial*, dažnai šaukėsi *kwoth ringda*, pažodžiui – „mūsų kūno dvasią“, kuri yra dvasinis žynio galios šaltinis. Žudikui jis pasakė, kad šis, kadangi dalis galvijų jau sumokėta, o likusiuosius ketinama sumokėti netrukus, gali eiti sau, nebijodamas keršto. Mirusiojo giminaičiams jis pasakė, kad, jeigu jie imtųsi kraujo keršto, jų ietys lėktų pro šalį, todėl geriau jau jiems priimti galvijus ir užmiršti šį reikalą amžinai. Žudiko giminės jis perspėjo nemėginti nuslėpti savo galvijų, t.y. slapta išvesti juos pas giminaičius į tolimus kraalius ir sakyti, esą jie neturį kuo išmokėti savo skolos. Taip pat jis darsyk perpasakojo visą ginčo istoriją nešališko stebėtojo bei arbitro akimis.

Savo kalbos pabaigoje jis ietimi nusmeigė jautį, ir visi dalyviai, kaip tokiais atvejais priimta, mojuodami ietimis bei šūkaudami, puolė prie maitos, stengdamiesi atsipjauti ar atsikirsti, kiek kas sugebės. Kilo didis sąmyšis. O jam apimus, leopardo kailio žynys nukirpo sruogą kaltinamojo nužudymu plaukų: „Kraujas, kritęs ant jo kūno, atpirktas (*riem me ce wa pwoynde ba woc*), užaugs nauji plaukai (*bi miem ti okien dony*), su krauju baigta (*ce riem thuk*)“.

Mano aprašytos apeigos yra tipiškos nuerų religijos apeigos. Į ką jose norėjau atkreipti dėmesį, tai skirtingi kalbose minėti dvasių vardai: *Kwoth* „Dvasia“ be papildomų patikslinimų, *Kwoth a nhial* „Dvasia, kuri yra danguje“, *kwoth wec(da)* „namų dvasia“, *kwoth ngop(na)* „figmedžio dvasia“ ir *kwoth ring(da)* „kūno dvasia“ (leopardo kailio žynio savastis). Galėjo būti dar ir daug kitokių, kurių neišgirdau. Be šių, pasigirdavo ir tokie terminai kaip *gwandong* „senelis, senolis“ bei *kwoth gwara* „mūsų tėvų dvasia“. Kitose

apeigose, kuriose, be čia paminėtų, dalyvavo įvairių kitų šeimų bei kilčių atstovai, esu girdėjęs kreipiantis ir į įvairiausias kitas dvasias – totemines dvasias, dvasias *col wic* bei oro dvasias. Kaip tad turėtume interpretuoti nuerų dvasios sampratą, apie kurią galime spręsti iš tokių apeigų kaip aprašytoji?

Šiose konkrečiose apeigose kelios grupės viena kitai oponavo, o leopardo kailio žynys, remdamasis savo, kaip žynio, įgaliojimais, tarpininkavo joms ir taiką sutvirtino auka. Kiekvienas iš kalbėjusiųjų tad kreipėsi į Dievą ne tik kaip Dievą, bet kaip Dievą, tam tikru būdu susijusį su jų atstovaujama grupe, o leopardo kailio žynys – kaip Dievą, susijusį su žynio funkcijomis bei konkretaus žynio kiltimi. Gal tai ir nevykusi analogija, bet situaciją galima palyginti su priešingų Europos šalių pajėgomis karo metu, kai kiekviena pusė meldė pergalės savo tėvų Dievą, savo fronto pusės Viešpatį. Kariaujantieji anaipol nemano, kad jie kreipiasi į dvi skirtingas dievybes. Tai galima patvirtinti gausybe pavyzdžių, reikšmingiausi iš kurių yra tie, kai situacijose, kuriose šališki interesai pasitraukia į antrą planą, žmonės šaukiasi Dievo tiesiog kaip žmonės, visų bendro žmogiškumo kontekste, kaip, tarkim, siaučiant nuožmiam uraganui, potvyniui ar epidemijai. Arba žmogui sunkiai sergant, kai jis vienišas šaukiasi Dievo – ar, susiklosčius atitinkamoms aplinkybėms, vienos iš Jo apraiškų, per kurią nustatomas Jo santykis su atitinkamu gamtos reiškiniu. Tuomet Jis nebesmulkinamas jokiais patikslinančiais įvardijimais pagal socialinę struktūrą. Didele dalimi taip yra ir susidūrus skirtingoms socialinėms grupėms, kol jos turi bendrą interesą bei tikslą ir kol jų tarpusavio santykiai nevirsta antagonizmu. Pateiksiu vieną tokį pavyzdį.

Vienas jaunuolis iš kaimo, kuriame gyvenau, susikovė su gretimo kaimo gyventoju ir buvo sunkiai sužeistas į petį. Priešininkas jo žudyti nenorėjo, ir apskritai abiejų kaimų žmonės gerai sugyveno, todėl jo giminaičiai nedelsdami nunešė ietį, kuria buvo padaryta žaizda, į sužeistojo namus ir pareiškė apgailėstąvimą bei viltį jį greitai pagysiant. Vyriausieji sužeistojo namiškiai užlenkė ieties smaigalį ir įstatė ietį smaigaliu žemyn į kubilą su šaltu vandeniu. Taip buvo pasielgta siekiant apmalšinti sužeistojo skausmą, ypač išplovus žaizdą, ir atvėsinti uždegimą. Kitą rytą iš sužeidusiojo kaimo pas mus atvyko delegacija ir atsivedė aukai ožį. Šitai pabrėžė savo apgailėstąvimą ir pasirengimą nedelsiant išmokėti kompensaciją, jei tik jaunuolis mirtų, jie iš anksto užbėgo už akių kraujo kerštui. Šiaip ar taip, ožio auka buvo tikimasi pašalinti mirties grėsmę. Taigi, kaip pasakytų nueras, su žaizda turėjo būti „baigta per ožį“.

Prieš paaukodami gyvulį svečiai jį pašventino įtrindami nugarą pelenais. Tada pririšo jį prie karties priešais sužeistojo jaunuolio senelės iš motinos pusės trobelę, ir vyriškis, vardu Lelas, kuris buvo leopardo kailio žynys ir kartu pranašas, atliko apeigas. Jis buvo pasikviestas iš toliau, manau, iš dalies tam, kad savo dalyvavimu suteiktų apeigoms didesnės svarbos bei, matyt, veiksmingumo, o iš dalies dėl to, kad papildomai užtikrintų taiką incidento baigtį. Jo malda buvo perkrauta pakartotinių prašymų, kad jaunuolis liktų gyvas, ir Dievui bei klausytojams skirtų ilgų bei smulkių pasakojimų apie tai, kaip nelaimė nutiko. Baigęs savo kalbą jis paaukojo ožį. Tada mūsų šalis atvedė kastruotą aviną, kurį irgi pašventino pelenais. Po to vyriškis iš šių namų nuliejo vandens ant kuolelio, prie kurio tasai buvo pririštas, tuo paskelbdamas pradediąs savo kalbą. Jis vėl iš naujo papasakojo visą nelaimės istoriją ir kreipėsi dėl jos į Dievą maždaug tokiais žodžiais: „O Dieve! Mes kreipiamės į tave dėl šios žaizdos. Tarp mūsų (sužeistojo ir ieties savininko šalių) nėra jokio priešiško. Ši žaizda atsirado savaime (ji nepriskiriama ieties savininkui ir todėl, kad tai buvo nelaimingas atsitikimas, ir todėl, kad jaunuolis nemirs, taigi nebus *thung*, skolos už nužudymą). Pašalink blogį nuo mūsų su šiuo jaučiu (aviną ar ožį jie vadino „jaučiu“ arba „karve“ priklausomai nuo ritualinio konteksto). Teužgyja žaizda! O Dieve, juk tai tik galvos skausmas (taigi nėra rimtas negalavimas – šitai jie sako ir apie žiauriausias žaizdas), tegu jis praeina, tegu jis liaujasi (išgyja be komplikacijų). Tepasitraukia jis iš šio žmogaus kūno. Tebus tarp mūsų taika!“ Kitas vyriškis iš namiškių pusės irgi kreipėsi į dievybę ir pasakė panašią kalbą: „Drauge (*math*), Dieve, kursai esi šiame kaime, kadangi esi didis, mes papasakosime tau apie šią žaizdą, nes tu, iš tiesų, esi mūsų namų Dievas. Mes papasakosime tau apie šio vaikiną kovą. Teužgis žaizda! Tebus ji atpirkta (avinu)“ ir t.t. Toliau keletą žodžių tuo pat tikslu pasakė svečių atstovas, ir tada buvo paaukotas avinas. Abiejų aukų mėsą suvalgė sužeistojo namiškiai po to, kai svečiai išėjo. Ir paskui dar vieną kastruotą aviną, kurį namiškiai paaukojo vėliau, dar trims iš jų pasakius maždaug tokio pat pobūdžio kalbas.

Šiose apeigose į Dvasią kreiptasi tiesiog kaip Dvasią, nebuvo paminėta jokių susiaurinančių apibrėžimų, o kai tokiais atvejais nuerai prabyla į arba apie Dvasią be jokių patikslinančių apribojimų, jie, kaip sakiau, kreipiasi į arba kalba apie Dvasią plačiausia prasme, kaip apie Dievą, gyvybės kūrėją ir palaikytoją. Kaip tik taip dažniausiai ir daroma per aukojimus, taip pat meldžiant taikos bei išvadavimo nuo blogio.

Kad patikslinimai, kai socialinė grupė, veikdama kaip tokia ir išskirdama save iš kitų, atlieka aukojimą savo ar kurio iš savo narių vardu ir būtent remiantis naryste grupėje, pabrėžiami ir suvokiami kaip įvairūs išskirtiniai Dievo atžvilgiai, kuriais jis atitinkamos grupės vaizduojamas kaip ypatingas jos globėjas, akivaizdu ir iš kitko. Antai aišku, kad kilčių toteminės dvasios – tai ta pati Dvasia, tik suvokta kaip atitinkamos kulties globėja. Dvasios *col wic* – irgi Dvasia, tik suvokta kaip globėja tos šeimos bei giminės, kuriai andai, prieš persimainydama į dvasią, priklausė kūnu. Šeimų bei giminių globėjų vaidmenį gali atlikti ir oro dvasios, o kai jos siejamos veikia su atskiru individu, pranašu, per šio visuomenines funkcijas dvasia tampa vietinės ar politinės bendruomenės globėja. Toteminės dvasios irgi, nors ir visai kitu būdu, turi ryšį su politinėmis grupėmis – per vyraujančių giminių ryšį su genties padaliniais. Panašiai, nors mažesniu mastu, ir gamtos dvasios – tai Dvasia, einanti šeimų globėjų pareigas; ir netgi fetišai, nors jau visai kitu atžvilgiu, – tai ta pati Dvasia kaip atskirų asmenų, o kartais ir vietos bendruomenių, kuriems tie asmenys priklauso, globėja. Visų šių dvasios įvaizdžių priklausomybė nuo socialinių grupių pasireiškia kuo įvairiausiai, o ryškiausiai – apeigose bei atsilyginant jai galvijais per vestuves.

Kad šie dvasiniai įvaizdžiai nėra autonomiški ir pagrįstai yra laikomi Dievo „socialiniais dėmenimis“, akivaizdu dar ir iš to, kad *Kwoth* ir be papildomų patikslinimų gali būti susieta su bet kuria socialine grupe ar net tarnyba. Kaip matėme, nuerai kalba apie leopardo kailio žynio *kwoth*, jo „kūno dvasią“. Tai visai ne atskira ar individuali *kwoth*, o būtent Dvasia, regima žynio galių bei funkcijų atžvilgiu. Dar geresnis pavyzdys, kaip jie kalba apie kartos *kwoth* – bevardę dvasią globėją, saugančią tos pat kartos asmenis ir keršijančią už tos pat kartos žmonėms padarytas skriaudas. Tai negali būti atskira, savarankiška dvasia jau vien dėl to, kad visos kartos pasitraukia į nebūtį ir yra pakelčiamos kitų. Veikia jau tai tiesiog Dievas, tik suvoktas atskiros kartos atžvilgiu, kaip kad jis, išlikdamas vienas ir tas pats, tampa ir kitos atskiros kartos dvasia globėja. Paralele iš mūsų civilizacijos galėtų būti tai, kaip garbintojų suvokiamos atskirų miesto rajonų Madonos. Kaip kad jos, nors būdamos viena ir ta pati Madona, viena kitos atžvilgiu vis dėlto yra atskiros Madonos, tarsi vieno ir to paties originalo skirtingos nuotraukos, taip ir nuerų kartos dvasia *kuth* kitos kartos *kuth* atžvilgiu yra atskira dvasinė esybė, nors visos jos yra vienos ir tos pačios Dvasios atvaizdai. Dievas kartu ir vienas, ir daugiopas – vienas savo esme ir daugiopas įvairiomis savo socialinėmis apraiškomis.

Negana to, nors Dievas yra visų žmonių Dievas, Jis – įvairiomis aptartomis toteminėmis bei kitokiomis savo apraiškomis – gali būti suvokiamas ne tik kaip atskirų socialinių grupių pagal kilmę arba, rečiau, gyvenamąją vietą ypatingas globėjas, bet ir kiekviena atskira šeima gali laikyti Jį, be jokių papildomų apibrėžimų, turint ypatingą santykį su ja kaip šeima. Panašiai jis gali būti laikomas atskiro ūkio šeimynos, atskiro kaimo bendruomenės, atskiro miestelio gyventojų dievu. Nuerą galima išgirsti meldžiantis, kaip kad mano ką tik pateiktoje maldoje, „Dieve, kursai esi šiame kaime“, arba „Dieve, kuris esi šiuose namuose“. Pasistatęs pirkelę, nueras, prieš dengdamas stogą, atlieka tam tikrą apeigėlę. Jis pagamina alaus, ir prieš pradėdamas gerti, kaip apeigų vadovas, šiek tiek nulieja Dievui ties įėjimu į pirkelę ir jos vidury, kur bus židinytis ir namų šventovė, ir prašo Dievą taikos bei gerovės šiems namams, jų žmonėms ir galvijams. Taigi nuerai mano Dievą ypač rūpinantis jų namais, esant jų namams ypač artimą, taip kad jis tam tikra prasme pasidaro kone jų šeimos dievas, ūkio dievas, nors kartu lieka Dievas. Išsišakojęs stulpas atstoja Dievo, namų židinio Dievo, altorių, nors kartu jis tinka kreipiantis į bet kurią kitą iš Jo dalinių apraiškų (į totemus, *col wic*, oro dvasias ir t.t.), kuria tik jis pasireiškia kaip tų namų šeimnininko šeimos ar giminės globėjas, taip pat kreipiantis į protėvių vėles. Šiuo savo „naminiu“ pavidalu Jis vadinamas *Kwoth rieka*, stulpo (altoriaus) Dievu. Be to, kiekvienas nuerų genties narys, nesvarbu, turi jis toteminių ar kokių kitų ypatingų dvasių ar ne, savo maldose dar kreipiasi į *kwoth gwara*, „mūsų tėvų dvasią“, kartais dargi paminint atitinkamos kulties ar klanų protėvio vardą – visai kaip Senajame Testamente kalbama apie „mūsų tėvų Dievą“ arba „Abraomo, Izaoko ir Jokūbo Dievą“. Savo ruožtu leopardo kailio žynį galima išgirsti į Dievą kreipiantis kaip *kwoth Geaka*, „Gee dvasią“. Vardu Gee buvo pirmasis leopardo kailio žynys, iš kurio visi žyniai gavo savo galias, taigi toks kreipinys apibūdina Dievą kaip žynių globėją; nors turi jis ir platesnės, tautinės reikšmės, nes vardu Gee buvo ir svarbiausių nuerų klanų protėvis.

Dviprasmiškumas, kuris iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip gluminanti nuerų religijos ypatybė, bent iš dalies darosi suprantamas, į minėtas religines sąvokas pažvelgus socialinės organizacijos atžvilgiu, nes ir apskritai visų visuomenių religiniai vaizdiniai turi socialinės organizacijos atspaudą. Turint omeny nuerų politinę bei giminingą struktūrą, visai suprantama, kad tokias pat viena kitą papildančias tendencijas į skaidymą bei suliejimą ir tokį pat reliatyvumą, kokį aptinkame šioje struktūroje, aptinkame ir dvasioje, kai

ji veikia socialiniame gyvenime. Kaip kad, pavyzdžiui, dvi giminės viena kitos atžvilgiu viename visuomenės pasidalijimo lygmeny sudaro skirtingas ir net priešiškas grupes, o aukštesniame lygmeny – vieningą junginį, taip ir dvasia, suvokiant ją tokio pasidalijimo atžvilgiu, turi būti susiskaidžiusi žemesniame lygmeny ir vieninga aukštesniame. Todėl suprantama, kad visuomeninio pasidalijimo atžvilgiu ir Dvasios samprata tampa suskaidyta į atskirus dėmenis, nors gamtos bei žmogaus apskritai atžvilgiu šis daugis vėl virsta vienu. Tačiau tai tampa suprantama tik todėl, kad mes čia apčiuopėme loginę darną, o ne todėl, kad čia esama būtinos tarpusavio priklausomybės. Yra ir tokių visuomenių, kur minėto atitikimo nėra, nes jų religija – visai kito tipo.

Po to, kas pasakyta, nebenuostabu, kad nuerai visai nesutrinka, jei pas juos atsiranda kad ir kiek naujų dvasių, ar pasiskolintų iš gretimų tautų, ar gimusių iš tam tikro nepaprasto patyrimo, kaip kad totemus primenančių dvasių atveju. Turime rimtą pagrindą manyti, kad oro dvasios, fetišai bei dvasios-totemai, bent jau didelė jų dalis, o gal net ir gamtos dvasios, pas nuerus atsirado visai neseniai. Manau, galima daryti prielaidą – šiaip jau neįsivaizduoju, kaip galėtų būti kitaip, – kad nuerų *Kwoth* visais laikais galėjo reikštis skirtingomis lytimis, o jei taip, tai senosios, arba tradicinės, religijos mitologija, kiek galima spręsti iš dvasios sampratos, sudarė Dievas ir jo socialiniai dėmenys, iš kurių vienintelė itin išsiskaidžiusi kategorija buvo kilčių dvasios globėjos *col wic*. Kuo tuomet laikyti skolinius?

Iš dalies jie gali būti atsitiktiniai, bet man atrodo, kad pastaraisiais laikais bent iš dalies jiems buvo palanki pati nuerų *Kwoth* samprata. Per pastarąjį šimtmetį nuerai absorbavo daugybę dinkų, taip pat suėjo į artimesnį kontaktą, tiesioginį ar netiesioginį, su kitomis pietų Sudano tautomis, pagaliau net su arabais bei mumis. Tai sudarė sąlygas svetimų idėjų skolinimuisi. Bet reikia pabrėžti, kad skolinimuisi būta ne tik sąlygų, bet ir poreikio. Nuerų liudijimai verčia manyti, kad tuo pat metu kito ir socialinė struktūra. Jie sako, kad dėl ekspansijos klanai bei giminės ėmė irti, ir į jas ėmė įsiterpti dinkų kiltys, juos šitaip kartu asimiliuojant politiškai, – iš čia ir dinkų totemai pas šiuolaikinius nuerus. Taip pat sako, kad atsirado pranašų, sukėlusių gausius antpuolius ant dinkų ir gynimąsi nuo „turkų“ (arabų bei britų), – iš čia dinkų bei kitos svetimšalės oro dvasios. Taip pat sako, jog anglų ir egiptiečių valdomo Sudano jiems primesta taika bei administracija ėmė globoti tuos, kurie siekia asmeninės naudos ir keršto, – iš čia fetišai bei spartus jų paplitimas. Etnologijos duomenys patvirtina jų žodžius,

ir mes nebent galime pridurti, jog nuerų dvasios sampratai savaime pridera vaizdiniai, atitinkantys ir šiuos naujus socialinius reiškinius.

Dievas tad gali būti įsivaizduojamas begale būdų destis socialinė grupė ar asmuo ir destis, ko iš jo norima, bet nė vienu iš jų jo vaizdinys netampa griežtai individualizuotas. Tai suprasti visai lengva, kai turime reikalą su dėmenimis, į kuriuos kreipiamasi paprasčiausiai *kwoth*, be išskiriančių epitetų, bet pagrįstai galima paklausti, ar tokiais dėmenimis galima laikyti tas dvasias, kurios turi savo vardus, ar nėra jos veikiau laikytinos visai savarankiškoms sąvokomis? Čia mes turime skirti ištisos klasės vardą nuo individualaus vardo. Priežastis, dėl kurios nuerai skirsto dvasias į rūšis, į viršutines dvasias, apatines dvasias, dvasias *col wic*, *bieli* ir t.t., kaip tik yra ta, kad jie laiko jas skirtingomis Dvasios apraiškomis, turinčiomis skirtingą svarbą. Tai aš aptarsiu vėliau. Dabar pakalbėkime būtent apie individualius vardus.

Priežastis, kodėl kai kurie Dvasios dėmenys įgyja individualius vardus, mano galva, yra jų savinimasis. Kartais žmonės dvasias savinasi, ir tokie žmonės tuomet vadinami *gwan kwoth*, dvasios savininkais. Čia bus gana pasakyti, kad dvasia jam yra kažkas tokio, ko kiti neturi, o jis įsigijo, ir kas suteikia jam tam tikrų galių, kurių neturi kiti. Žinoma, niekas šia prasme negali pasisavinti Dievo, tačiau visokias dvasias savintis galima, ir, nesileidžiant į smulkmenas, galima pasakyti, kad juo išskirtinesnis dvasios pavadinimas, – kalbant apie oro dvasias ir dvasias-fetišus, paprastai pavadinamas žmonių bei jaučių vardais, – tuo labiau jis pabrėžia individualią savastį. Pranašas, įkvėptas Dvasios, pagal situacijos logiką privalo suteikti jai tokį vardą, kuris išskirtų ją, kaip jo asmeninę dvasią, iš dvasių, priklausančių kitiems pranašams, jo varžovams dėl šlovės ir įtakos. Šiuo atveju lemiamas veiksnys, bent jau iš pradžių, yra individas, kuris dvasios dėka pasidaro sau garbintoju, o ne socialinė grupė. Nusileidusi iš aukščiau ir įžengusi į žmogų, kuris šitaip tampa jos pranašu, dvasia įgauna savo išskirtinumą tuo, kad per jį paskelbia savo vardą, ir kai asmuo pirmąsyk tampa apimtas dvasios, aplinkiniai, kol tasai tebėra ekstazės būsenoje, pirmiausia stengiasi išgauti jos vardą. Taigi dvasia įgyja vardą kaip tik todėl, kad tampa savastimi to žmogaus, kurį apėmė ir kuriam ji šitaip suteikė galią ir prestižą. Fetišus irgi savinasi asmenys, besivaržantys tarpusavyje dėl prestižo ir galios (nors ir kitaip nei pranašai), taigi kiekvienas fetišas irgi turi savo išskirtinį vardą. Be to, kai kokia oro dvasia sukelia ligą, arba koks fetišas laikinai apsėda žmogų, kuris tuomet įgyja jo dvasią, kad ir prieš savo valią ir tik laikinai, būtina priversti ją

paties ligonio ar mediuomo lūpomis pasisakyti savo vardą, nes kol dvasios vardas nėra žinomas, tol iš tikrųjų lieka nežinoma ligos priežastis, o kartu ir priemonės, kurių reikia imtis jai numaldyti. Taigi būtent per dvasios vardą nustatoma jos priklausomybė. Kitaip sakant, individualumas iš tikrųjų pareina ne nuo pačios dvasios, o nuo žmogaus, iš kurio ji gauna sau vardą.

Išvada ta, jog *Kwoth* samprata turi struktūrinę ašį. Viename jos gale Dvasia suvokiama per santykį su žmogumi ir pasauliu apskritai – kaip visa persmelkiantis Dievas. Toliau ji suvokiama per santykį su įvairiomis socialinėmis grupėmis, veikla bei asmenimis: per santykį su politiniais judėjimais, kuriuos įkvepia pranašai, o ypač karo atveju, – kaip oro dvasios; per santykį su kiltimis – kaip *col wic* bei toteminės dvasios; per santykį su įvairiais ritualo žinovais – kaip toteminės ir toteminio pobūdžio dvasios. Ir galiausiai kitame ašies gale ji suvokiama daugiau ar mažiau per santykį su individu bei individualiais sugebėjimais – kaip gamtos dvasios ir fetišai. Tas pats vienas Dievas, įsivaizduojamas kaip visų žmonių kūrėjas ir tėvas, yra visų žmonių globėjas; įsivaizduojamas kaip oro dvasios, jis yra politinių lyderių globėjas; įsivaizduojamas kaip *col wic* bei toteminės dvasios, jis yra kilčių bei šeimų globėjas; o įsivaizduojamas kaip gamtos dvasios bei fetišai, jis yra atskirų asmenų globėjas. Čia aš pateikiau tik bendrą socialinės demarkacijos schemą tarp skirtingo lygmens dėmenų, apeidamas išimtis bei sankirtas.

Šiuo socialinės struktūros atspaudu nuerų religinei minčiai pasižymi ir skirtingų dėmenų gamtinės bei moralinės apraiškos. Didingi dangaus reiškiniai ir galingi bei nuožmūs sukrėtimai, tokie kaip maras ar badas, taip pat moralinės nuostatos, kurios liečia visus žmones, priskiriami Dievui, tuo tarpu siauresnio masto reiškiniai bei įvykiai veikia siejami su vienu ar kitu jo dėmeniu ar dėmenų rūšimi, destis situacija bei kontekstas. Ir juo siauresnė socialinė sritis, su kuria jie susiję, tuo mažesnis darosi tų dėmenų visuotinumų, pastovumo bei moralumo laipsnis. Pailustruosiu šią tendenciją tik keletu pavyzdžių.

Dievas yra visur; jis yra amžinas ir nekintamas pastovių gamtos bei moralės dėsnių atžvilgiu; jis yra vienas ir visagalis, teisingas ir gailėstingas. Oro dvasios pasireiškia tik kai kuriuose asmenyse bei vietose, ir net kai jų pranašai yra politiškai labai įtakingi, jų įtaka tėra ribota; oro dvasios nusileido iš debesų neseniai, ir jų šlovė priklauso nuo joms atstovaujančių pranašų prestižo bei politinių aplinkybių, o abi šios aplinkybės nėra pastovios ir gali būti visai efemeriškos; oro dvasių yra daug, nors jų skaičius, palyginti

su menkesnėmis dvasiosmis, ir nedidelis; pagaliau jos nenuspėjamos, o kartais net įnoringos ir piktavalės. *Col wic* bei toteminės dvasios tėra susijusios su atskiromis kiltimis bei šeimomis; jos tampa šių grupių dvasiomis globėjomis tik tam tikram laikui ir daugelis anksčiau ar vėliau užmiršamos; jos labai gausios; palyginti su oro dvasiomis, jos nereikšmingos. Pagaliau gamtos dvasios bei fetišai paprastai yra pripažinti tik jų savininkų bei šių artimųjų; fetišai neabejotinai, o gamtos dvasios galbūt atsirado labai neseniai; jie susiję tik su asmenimis bei šeimomis ir palikuonių nedelsiant užmirštami. Gamtos dvasios pasirodo tai šen, tai ten, apsilanko namuose, o paskui grįžta į mišką; fetišai perkami ir parduodami, eina iš rankų į rankas, ir priklausomai nuo savininkų prestižo, jų reputacija auga arba nyksta, kol pavirsta į nieką, ir juos pakeičia kiti. Ir tų, ir kitų skaičius iš esmės neribotas. Nors kai kurių fetišų prisibijoma, nei jie, nei gamtos dvasios nėra pernelyg gerbiami, o į fetišus ir apskritai žiūrima nelabai palankiai. Kita vertus, kuo žemesnis dvasių laipsnis, tuo jų kultas ryškesnis. Į Dievą kreipiamasi paprasčiausia malda bei auka. Oro dvasios susilaukia jau kiek išpūdingesnių apeigų, tarp kurių ir himnų giedojimai, ir apsėdimai, ir būrimai. *Col wic* bei toteminių dvasių kultas dar ryškesnis. O įmantriausias ritualinis elgesys skiriamas fetišams, kurie iš savo savininkų, be to, susilaukia nuolatinių ir kuo materialiausių aukų.

Nuerų religinės minties pobūdį susiedamas su jų visuomenine struktūra aš, žinoma, nors ir remdamasis sociologinės analizės metodu, susieju tarpusavyje dvi abstrakcijas. Tuo anaiptol nenorėjau pasakyti, kad patys nuerai mato savo religiją būtent šitaip. Vis dėlto, nors jie patys ir nesieja to, ką mes vadiname dvasios sąvoka, su tuo, ką mes vadiname socialine struktūra, struktūrinė konfigūracija, kurią mes tokiu būdu abstrahavome, yra tokia pati, kaip ir simbolinės konfigūracijos, kuriomis jie mąsto apie įvairius savo *kuth*. Įvairios dvasios šiose simbolinėse konfigūracijose viena kitos atžvilgiu užima tas pačias pozicijas, kaip ir struktūrinėje konfigūracijoje, kurią išvystame sociologinės analizės dėka.

Kaip kad nuerams būdinga, dvasių tarpusavio santykius jie vaizduojasi pagal genealoginę metaforą. Dievas yra aukštesniųjų, oro dvasių tėvas, o žemesnės laikomos jo sūnų vaikais, taigi priklauso jo kilčiai. Toteminės dvasios paprastai laikomos jo dukterų vaikais, taigi yra nebe jo kilties, o tai, pagal nuerų sistemą, reiškia jas esant dar žemesnes. Fetišai (ir, galimas daktas, gamtos dvasios), kaip oro dvasių dukterų *deng* vaikais, atsiduria žemiausiame lygmeny. Kitaip ši dvasių hierarchija dar apibūdinama per santykį su politiniais

luomais. Oro dvasios yra *diel*, tikrosios dvasios, arba dvasios aristokratės; toteminės dvasios yra *jang* ir pri-lyginamos dinkų padėčiai visuomenėje; o fetišai – tai *jur*, niekingi svetimšaliai. Panašiai, pagal genealoginę metaforą bei socialinį statusą, nuerai klasifikuoja paukščius.

Dvasių tarpusavio santykis taip pat išreiškiamas per erdvinę, tiksliau, dangaus ir žemės santykio simboliką. Dvasios, kaip sakėme, skirstomos į viršutines ir apatines. Iš viršutinių, Dievą čia simbolizuoja pats dangus, oro dvasias – atmosfera, debesys bei vėjai, ir kuo dvasia žemesnė, tuo ji yra arčiau žemės. Iš apatinių, toteminės dvasios, kaip dvasios, priklauso viršui, o kaip joms atstovaujantys gyvūnai, apačiai; gamtos dvasios irgi gali būti laikomos dvigubos prigimties; o visų žemiškiausieji fetišai, juolab tie, kurie girdimi iš po žemių, gali būti apibūdinti kaip chtoniški. Šiai simboliškai taip pat priklauso šviesumo ir tamsumo ypatybė, pradedant dangiškuoju spindesiu ir baigiant požemių tamsybėmis.

Ir mums, ir savitai žiūrintiems nuerams šioje erdvinėje simbolikoje akivaizdūs skirtingi imanentiškumo laipsniai. Kosmologinį Dvasios įvaizdį, ypač priešpriešą tarp dangaus ir žemės, tarp viršutinių ir apatinių dvasių, taip pat nusako ir apsireiškimo būdas, pavidalai, kuriais Dvasia apsireiškia žmogui. Viename ašies gale yra grynoji Dvasia, transcendentinė būtybė, kuri esti visur ir kartu niekur atskirai, Dvasia savyje, Dievas. Dievas matomas tik iš savo darbų ir prabyla tik per vidinį dvasinį patyrimą. Tuo tarpu oro dvasios, o kartais ir dvasios *col wic*, apsireiškia žmonėms per savo pranašus, per kuriuos byloja ir prisistato. Toliau Dvasia pasireiškia per totemines rūšis, kurioms paprastai atstovauja atitinkami gyvūnai, ir galiausiai tiesiog per daiktus, per gamtos objektus, siejamus su gamtos dvasiomis bei magiškais medžiagomis, kuriomis pasireiškia fetišai – Dvasia savo žemiausiu ir materialiausiu pavidalu, kuri „valgo“ jai skirtas aukas ir kurią galima pirkti ir parduoti. Nuerai patys išsako tokius palyginimus, ir iš jų samprotavimų akivaizdu, kad jie patys suvokia turį reikalą su ta pačia Dvasia skirtingais jos supratimo bei patyrimo lygmenimis – Dvasia pačia savyje, Dvasia asmenyse, Dvasia gyvūnuose ir Dvasia daiktuose. Negana to, manau, galima drąsiai teigti, kad šiuos skirtingus imanentiškumo lygmenis jie suvokia ir kaip atitinkamus laiko lygmenis. Tai mena Dvasios genealoginis paveikslas, nes tėvas turi būti ankstesnis už savo vaikus, o vaikai – už vaikaičius; taip pat, galimas daiktas, ir pats erdvinis paveikslas, nes jeigu dvasios kartomis tolydžio nusileidžia iš aukščiau, vadinasi, aukštesnės ir laike eina pirmą, o žemesnės – po jų. Kartu

tai akivaizdu ir iš nuerų teiginių apie eilę, kuria tarp jų atsirado įvairios dvasios. Dievas čia buvo visuomet, paskui atitinkamu laiku pasirodė oro dvasios, toteminės dvasios ir gamtos dvasios, o patys paskutiniai ir tik visai neseniai atsirado fetišai.

Taigi nuerai, sprendžiant iš jų simbolikos, Dvasią suvokia kaip transcendentinę būtybę, esančią anapus jų socialinės struktūros; bet kartu ir kaip priklausančią jų socialinei struktūrai, kaip imanentišką būtybę, nusakomą per kuo įvairiausių visuomeninio gyvenimo įvaizdžius bei visuomeniškai reikšmingus įvykius. Nuerai laisvai kyla ir leidžiasi šių sąvokų ašimi, kartais kalbėdami apie Dievą apskritai, kaip Dvasią, esančią visur; kartais kaip apie tam tikrą Dvasią, esančią danguje, Kūrėją ir Tėvą; o kartais per vienokius ar kitokius atskirus jo dėmenis.

Šie dėmenys, kaip sakėme, atitinka skirtingus socialinio gyvenimo lygmenis, tačiau būtų klaida šitaip dalykus ir palikti, nes interpretacija pagal socialinę struktūrą mums atskleidžia tik tai, kaip Dvasios idėja įgauna skirtingus pavidalus pagal atitinkamas socialinio gyvenimo sritis, bet anaipol neįgalina mūsų geriau suprasti pačios idėjos vidinės prigimties. Iš įvairių imanentiškumo laipsnių, kuriais ši idėja pasireiškia, matyti, jog skirtingi socialiniai Dvasios pasireiškimo lygmenys kartu yra skirtingi religinio suvokimo lygmenys. Kartais Dvasia suvokiama intelektualiai bei intuityviai – kaip vienatinė transcendentinė grynoji Dvasia, o kitąsyk per santykį su žmogaus reikalais bei interesais – kaip vienas ar kitas iš gausybės vaizdinių, kuriais, skirtingu materializacijos laipsniu, žmogus ją konkrečiai apčiuopia savo protu. Pagaliau net griežtai laikantis Dvasios sampratos nuerų visuomenėje struktūrinės interpretacijos, dalykas nesibaigia vien socialiniais lygmenimis, nes Dievas, kaip matėme, visuose šiuose lygmenyse, imtinai ligi pat individo, gali būti suvokiamas ir neskaidant jo į atskirus dėmenis. Taigi struktūrinė interpretacija paaiškina tik kai kuriuos šių dėmenų požymius, bet ne pačią Dvasios idėją, kuri reikalauja atskiro nagrinėjimo. Čia aš tik pamėginau parodyti, *kad* ir *kaip* Dvasios samprata, atsispindėdama gamtos, visuomenės, kultūros bei istorinės patirties briaunose, suskyla į dalis.

Versta iš: E. E. EVANS-PRITCHARD.
The Nuer Concept of Spirit in its Relation to the
Social Order. Iš: *Myth and Cosmos: Readings
in Mythology and Symbolism*, edited by
John Middleton. Garden City–New York:
The Nature History Press, 1967, p. 109–126.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS